

Szymczakowa, Alicja

Personel sądu grodzkiego w Sieradzu za starosty Jana Koniecpolskiego (1442-1455)

Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego 4, 167-176

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alicja Szymczakowa

Personel sądu grodzkiego w Sieradzu za starosty Jana Koniecpolskiego (1442–1455)

Das Personal des Kreisgerichtes in Sieradz zur Zeit des Starosten Jan Koniecpolski (1442–1455)

1. Nominacja Jana Koniecpolskiego na urząd starosty sieradzkiego. 2. Wybór burgrabiego i rządcy. 3. Osobiste sądy starosty. 4. Organizacja sądu grodzkiego. 5. Ludzie sprawujący sądy: pochodzenie i stan majątkowy. 6. Asesorowie.

1. Die Berufung von Jan Koniecpolski ans Starostenamt in Sieradz. 2. Burggraf- und Burgverwalterwahl. 3. Persönliche Gerichtsverfahren des Starosten. 4. Organisation des Kreisgerichtes. 5. Menschen, die die Gerichtsverhandlungen abgehalten hatten: Herkunft und Besitzstand. 6. Assessoren.

1. Kanclerz królestwa Jan Koniecpolski objął starostwo sieradzkie po Piotrze Szafrąncu III z Pieskowej Skały, który po raz ostatni z tym tytułem wymieniony został 11 kwietnia 1442 r. *Księgi grodzkie sieradzkie* z okresu jego urzędowania kończą się na wpisach z 1 stycznia 1442 r., księgi zaś jego następcy Koniecpolskiego rozpoczynają się od stycznia (pierwsza datowana wzmianka 3 I) 1443 r.¹ Nominację otrzymał Jan z rąk króla Władysława III na Węgrzech, u którego boku przebywał od początku wyprawy po koronę węgierską². Ingres na urząd odbył Koniecpolski z opóźnieniem, pierwsza jego obecność na

¹ *Urzednicy lęczyccy, sieradzcy i wielkiwscy XIII–XV wieku. Spisy*, opr. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985, nr B 359, B 360; AGAD, *Księgi grodzkie sieradzkie* [dalej: SG], ks. 7, s. 135; ks. 8, s. 4.

² Dokumentacja dotyczy Jana Koniecpolskiego od 10 kwietnia 1442 r.: ZDM, wyd. S. Kuraś, I. Kurasiowa, cz. III–VIII, Wrocław 1969–1975; cz. III, nr 605, 612, 617, 620, 622, 626, 628, 633; cz. VIII, nr 2370, 2403, 2425, 2427, 2438; *Materiały do historii miasta Sambora 1390–1795*, wyd. A. Dörflerówna, Lwów 1936, nr 12; Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich, Teki Naruszewicza, t. 17, nr 135, 156, 160, 166; KDWP, t. X, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, Poznań 1993, nr 1586, 1590, 1597, 1598; *akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*, wyd. K. Liske, t. II, Lwów 1870, nr 66; t. VI, Lwów 1876, nr 20; KDP, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczowski, J. Bartoszewicz, t. II–III, Warszawa 1848–1858; t. II, nr 587, 588; t. III, nr 212.

posiedzeniu sądu grodzkiego w Sieradzu poświadczona została dopiero 5 marca 1444 r. Już jednak od 6 listopada 1442 r. w jego imieniu na roczku sieradzkim zasiadał stolnik łęczycki Klemens z Bechcic, z tytułem *vicecapitaneus*³.

2. Konicpolski, zajęty działalnością publiczną, musiał wyznaczyć na swych pełnomocników osoby godne zaufania, zdolne zastąpić go w terenie w okresach długotrwałej absencji. Trudno powiedzieć, czy wybrał ich spośród Sieradzan towarzyszących mu na wyprawie węgierskiej, czy też przekazał swe pełnomocnictwa osobom przebywającym w kraju, ale wcześniej dobrze sobie znanym. Wybór starosty padł bowiem na sąsiada – Jana z Rogaczewa, któremu powierzył funkcję prokuratora, czyli rządcy dóbr królewskich, oraz na Andrzeja ze Zduńskiej Woli, któremu przekazał urząd burgrabiego. W przeciwieństwie do swych poprzedników, zwłaszcza starostów Mikołaja z Michałowa (1406–1418) i Piotra Szafranca I (1418–1436), którzy dzielili obowiązki związane z funkcjonowaniem starostwa między liczny personel, dobrze nam znany z racji poświadczeń uczestnictwa w posiedzeniach sądowych⁴, za Konicpolskiego dochodzi do centralizacji władzy w rękę wymienionych osób. Jej zakres i odpowiedzialność ludzi starosty były duże, zważywszy że Konicpolski w ciągu dziewięciu lat (1444–1453) osobiście przewodniczył posiedzeniom sądowym zaledwie 32 razy⁵.

3. Konicpolski zjeżdżał do Sieradza nieregularnie, a wizyty te z reguły łączyły się z terminami zjazdów generalnych w Sieradzu i Piotrkowie. Sesje sądowe pod przewodnictwem starosty miały uroczysty charakter. Świadczy o tym skład tych sądów. U boku starosty zasiadali wówczas liczni urzędnicy ziemscy sieradzcy. Najczęściej Konicpolskiemu towarzyszyli: podstoli Jakub z Dąbrowy Wielkiej (9 razy), podsędek Mikołaj z Grabna (7), podkomorzy Piotr Zajączek z Wrzącej (6), pisarz Andrzej Wężyk z Woli (6), sędzia Mszczuj z Rokszyc (4), kasztelan sieradzki Wawrzyniec z Kalinowej (2), kasztelan rozpierski Hincza z Rogowa (2) i kasztelan spycimierski Jan z Grąd (2). Pojedynczo zaszczytu udziału w sądownictwie starosty doznali:

³ SG, ks. 8, s. 271; AGAD, *Księgi ziemskie sieradzkie* [dalej: SZ], ks. 11, k. 45v.

⁴ Z tego czasu znamy: burgrabiów, sędziów i podsędków grodzkich, pisarzy, prokuratorów, seniorów grodu, justycjariuszy. O współpracownikach starostów wielkopolskich zob. A. Gąsiorowski, *Urzędnicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970, s. 261–327.

⁵ SG, ks. 8, s. 271, 360, 558, 580, 591, 594, 598, 599, 604, 676, 777; ks. 9, s. 31, 48, 336, 338, 347, 349, 358, 368, 506, 562, 563, 728, 746, 846, 860; ks. 10, s. 108, 112, 203, 207, 758, 1043.

wojski większy Stanisław z Majaczewic i miecznik Mikołaj z Woźnik. Starosta widział chętnie u swego boku także urzędników innych ziem, jak wojewodę łęczyckiego Wojciecha Malskiego (5 razy) i stolnika łęczyckiego Klemensa z Behcic (3). Obaj byli także ziemianami sieradzkimi, właścicielami dóbr położonych niedaleko Sieradza. Nie wiadomo natomiast, czy Klemens nadal pełnił obowiązki zastępcy starosty, bowiem poza wskazaną wyżej sytuacją brak potwierdzenia w źródłach sprawowania przezeń tej funkcji.

4. Organizację i ustrój sądów grodzkich w Sieradzkim w ogólnym zarysie omówił S. Kutrzeba⁶. Przyjrzyjmy się bliżej funkcjonowaniu sądu grodzkiego w Sieradzu w 1443 r. Jak wspomniano, starosta nie pojawił się w tym roku ani razu w Sieradzu, w którym odbyły się w tym czasie 104 posiedzenia sądu. Z reguły sąd zbierał się co trzy dni i obradował przez jeden dzień. Najczęściej sesje przypadały na poniedziałek (36) i piątek (20), rzadziej we wtorek (13), środę, sobotę (po 11), czwartek (9). Czterokrotnie sąd zebrał się w niedzielę: 26 maja, 8 lipca, 22 i 29 września⁷. Terminy poniedziałkowe związane były z odbywającymi się w tym dniu cotygodniowymi targami. Dla niedzielnych nie znajdujemy wyjaśnienia. Na niedziele te nie przypadały ani ważne uroczystości religijne, ani jarmarki, kiedy to można było spodziewać się większych zgromadzeń w Sieradzu⁸.

5. Sprawne funkcjonowanie sądu zależało od ludzi. W ciągu 1443 r. w sądzie zasiadało aż 112 osób. Najczęściej byli obecni: Andrzej ze Zduńskiej Woli (poświadczony 44 razy), Jarosław z Zagórzyc (26), Jan Rogaczewski (19) i Jakub z Pągowa (17). Przyjrzyjmy się bliżej tym osobom.

Andrzej ze Zduńskiej Woli – burgrabia i sędzia grodzki, w latach 1443–1454 opuścił jedynie 6% posiedzeń sądowych. Pochodził z rodu Dołęgów, z rodziny urzędniczej z Łęczyckiego. Był synem Piotra i Siechny z Bierzwiennej – córki Stefana i Orgaszki, wnukiem miecznika Andrzeja⁹. Piotr również często zasiadał jako asesor w sądach sieradzkim i szadzkowskim w latach 1417–1427 i zapewne wprowadził syna w arkana prawa. Andrzej

⁶ S. Kutrzeba, *Sądy ziemskie i grodzkie w wiekach średnich*, Kraków 1901, s. 103–107.

⁷ SG, ks. 8, s. 100, 139, 166, 169.

⁸ Kościół parafialny miał wezwanie Wszystkich Świętych, dominikański św. Stanisława. Jarmarki w Sieradzu odbywały się w pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach (w 1443 r. – 16 czerwca) i w dzień Wszystkich Świętych (1 listopada) – zob. R. Rosin, *Miasta do 1572 r.*, [w:] *Szkice z dziejów Sieradzkiego*, red. J. Śmiałowski, Łódź 1977, s. 75, 78.

⁹ W 1417 r. Siechna – żona Piotra ze Zduńskiej Woli, z siostrą Śpiechną – żoną Jana z Sędzic, sprzedały swą macierzyzną w ziemi sieradzkiej braciom Mikołajowi i Piotrowi z Bierzwiennej – AGAD, *Księgi ziemskie szadzkowskie* [dalej: SzZ], ks. 1, k. 24.

początkowo związał się z Mszczujem z Rokszyc – podsędkiem, następnie sędzią sieradzkim, u którego rozpoczął służbę co najmniej od czerwca 1440 r. i pełnił ją do 22 marca 1451 r., czyli do śmierci sędziego. Zastępował Mszczuja jako jego komornik przewodnicząc posiedzeniom sądowym w Sieradzu i Szadku¹⁰. Prawdopodobnie to właśnie sędzia polecił go swemu krewnemu Koniecpolskiemu. Andrzej po raz pierwszy odnotowany został z urzędem sędziego grodzkiego 7 stycznia 1443 r. Tytułatura jego zapisywana była bardzo różnie: *iudex*, *iudex castris*, *commissarius iudex*, *commissarius iudex castris Siradiensis*. Nieco później (10 września 1443 r.) odnotowano go z urzędem burgrabiego¹¹. Oba urzędy otrzymał jednocześnie. Rozbieżność w czasie wy tłumaczyć można specyfiką źródeł. Dla pisarza sądowego ważniejsza była jego godność sędziego. Na tym właśnie polegała reorganizacja służb starościńskich za Jana Koniecpolskiego. Połączył on dwa samodzielne dotąd urzędy w jednym rękę. Czasami kumulację tę oddawano w tytułaturze Andrzeja: *burgrabius et iudex commissarius Siradiensis*¹². Kompetencje nowego urzędnika rozciągały się na powiaty sieradzki i szadkowski¹³. Przeglądając się itinerarium Andrzeja, można stwierdzić, że sądownictwo ziemskie i grodzkie na tym terenie i w tym okresie spoczywało niemal wyłącznie w jego rękę.

Majątek Andrzeja nie był zbyt wielki. Odziedziczył Zduńską Wołę. W 1454 r. kupił niewielki dział w Paprotni za 30 grzywien¹⁴. Miał też części w Woźnikach, które jeszcze za swego życia przekazał synowi Janowi. Przed 1453 r. nabył jako zastaw dział w mieście Widawie. W 1460 r. miał tu jeszcze jatkę¹⁵. Andrzej zbudował dom na Porzeczcu Grodzkim za murami Sieradza w sąsiedztwie Jana Rogaczewskiego. Król Kazimierz Jagiellończyk uwolnił jego posiadłość miejską od podatków, nagradzając w ten sposób Andrzeja za organizację pobytu monarchy w Sieradzu na zjeździe generalnym w sierpniu 1452 r. Dom ten sprzedał Andrzej za 19 grzywien Mikołajowi Swędzieniewskiemu z Trzebiczej – mężowi swej siostrzenicy Jadwigi¹⁶. Nie udało mu się już natomiast korzystnie zainwestować 200 grzywien, które wniosła mu w posagu w 1467 r. druga żona – Małgorzata Kunecka ze Strachocic, wdowa po Andrzeju z Będkowa. W 1471 r. Andrzej spisał

¹⁰ SzZ, ks. 4, s. 112–113. Wielokrotnie poświadczony jako jego komornik – zob. SzZ, ks. 4, s. 75, 78, 145, 332, 463, 513, 694, 736, 944; SZ, ks. 11, k. 44v, 45v, 57, 58v, 91v, 110v, 121, 124v, 136, 157v, 183, 199v, 288.

¹¹ SG, ks. 8, s. 18, 163.

¹² SG, ks. 8, s. 780; ks. 9, s. 48, 516.

¹³ Podległe starości sieradzkemu sądy grodzkie w Piotrkowie i Radomsku miały własny personel – zob. S. Kutrzeba, *Sądy ziemskie...*, s. 103–107.

¹⁴ SzZ, ks. 4, s. 1159.

¹⁵ SG, ks. 39, s. 492; SG, ks. 11, s. 6; SZ, ks. 12, k. 783.

¹⁶ *Knigi polskoj koronnoj metriki XV stoletija*, wyd. A. Mysłakowski i W. Graniczny, t. I, Warszawa 1914, nr 180; U. Sowina, *Układ przestrzenny i społeczeństwo miasta w XV–XVI w.*, Warszawa–Sieradz 1991, s. 160–161; SG, ks. 37/38, s. 162.

testament, w którym wyznaczył Mikołaja Grabskiego z Dobrej – podstolego sieradzkiego, i Jana z Grabna – kasztelana konarskiego sieradzkiego, krewnych swej żony z rodu Pomianów, opiekunami nieletniej córki Doroty i jej dóbr dziedzicznych w Zduńskiej Woli¹⁷. Zmarł po 23 listopada 1473, a przed 21 grudniem 1474 r., pełniąc przez ostatnie 20 lat urząd chorążego mniejszego sieradzkiego¹⁸.

Za współpracowników Andrzeja należy uznać te osoby, które w 1443 r. wypełniały za niego obowiązki sędziego grodzkiego. Nie mogły one pochodzić z nominacji starosty, z którym komunikacja była utrudniona, lecz z mianowania burgrabiego. W tym gronie jedynie Jakub z Kamionacza został określony jako *protunc iudex castris* (3 stycznia 1443 r.). Pozostałe osoby umieszczono na pierwszym miejscu, stąd możemy sądzić, iż w tych dniach przewodniczyły sesjom sądowym: 20 marca – Mszczuj z Rokszyc sędzia ziemski, który w tym dniu wyrezył swego komornika; 26 marca – Maciej z Małkowa; 15 kwietnia i 15 lipca – Jarosław z Zagórzyc; 8 maja – Jarosław z Cieni; 11 listopada – Jakub Pągowski¹⁹.

Na drugim miejscu pod względem frekwencji w 1443 r. znalazł się Jarosław z Zagórzyc. Osobie jego warto poświęcić kilka uwag. Kariera Jarosława wyjaśnia bowiem metodę doboru personelu grodzkiego. Jarosław związany był już wcześniej z rodziną Koniecpolskich, jako komornik wojewody sieradzkiego Jakuba²⁰. Po śmierci wojewody przeszedł na służbę do jego syna Jana. Należał do rodu Doliwitów. W 1417 r. poświadczony został jako brat cześnika sieradzkiego Stanisława z Silnicy, wsi położonej w sąsiedztwie dóbr Koniecpolskich²¹. Ponadto spowinowacony był z Pobogami z Zapolic i Strońska, współrodowcami starosty. W 1417 r. Jarosław razem z Mikułką z Zapolic – synem kasztelana rudzkiego Mściwoja herbu Pobóg, i Dobiesławem ze Strońska poświadczony został jako patron kościoła w Strońsku²², co można wyjaśnić wcześniejszymi koligacjami z Pobogami. Prócz Zagórzyc posiadał część Chojnego, Zapolic i Strońska. Na Chojnem miała zapisane 150 grzywien jego żona Łucja z Niewiesza – córka wojskiego większego sieradzkiego Chebdy. W 1433 r. Chojne przekazał zięciowi Mikołajowi z Lipnicy i Świerzyn jako posag córki Jadwigi²³. Synowi swemu Janowi dał w 1443 r. dobra w Strońsku i Chojnem. Na nich oraz Zapolicach Jan zapisał oprawę swej żony Anny w wysokości 300 grzywien²⁴. Warto

¹⁷ SG, ks. 15, s. 191; SzZ, ks. 5, s. 407, 534.

¹⁸ *Urzednicy...*, nr B 40, s. 100.

¹⁹ SG, ks. 7, s. 4; ks. 8, s. 60, 65, 74, 85, 130, 194.

²⁰ SG, ks. 5, s. 517, 653; ks. 6, k. 43; SzZ, ks. 3, s. 250.

²¹ SZ, ks. 6, k. 8v.

²² SG, ks. 3, s. 443.

²³ SZ, ks. 4, k. 115v; ks. 10, k. 4; SG, ks. 8, s. 79.

²⁴ SZ, ks. 11, k. 80v; SG, ks. 8, s. 585.

dodać, że również Jan pojawiał się – chociaż niezbyt często – jako asesor sądów grodzkich w latach 1447–1450.

Trzecią osobą odgrywającą ważną rolę w sądownictwie grodzkim był wspomniany już prokurator Jan Rogaczewski. Uczestniczył on w 78% odnotowanych posiedzeń sądowych, choć przewodniczył tylko 13 sesjom. Wymieniano go wówczas na pierwszym miejscu listy z tytułem prokuratora, jedynie 25 listopada 1444 r. odnotowany został jako *iudex commissarius*²⁵. Udział Rogaczewskiego w sądach ziemskich jest niewielki. Pojawił się w roli asesora na rokach sieradzkich 12 razy, na szadzkowskich zaledwie jeden raz. Tytułowano go najczęściej: *procurator Siradiensis*, *procurator castri Siradiensis* lub *procurator Siradiensis generalis*²⁶. Prawdopodobnie był potomkiem wojewody łęczyckiego Spytyniewa z rodu Porajów, który to otrzymał od Konrada Mazowieckiego nadanie wsi Dąbrowa Zielona, Rogaczew oraz zaginione dziś Makoszyce (może położone obok Maluszyce?) i Tarlino²⁷. Jeszcze w 1405 r. w Rogaczewie występuje Spytek, może ojciec Jana?²⁸ Rogaczewski należał do zamożnej szlachty osiadłej na pograniczu sieradzko-małopolskim. Oprócz Rogaczewa posiadał części w Ulesiu i Czepurce. Na tych trzech wsiach zapisał 100 grzywien swej drugiej żonie Annie – córce szlachcianki Małgorzaty Bochartowej z Sieradza. Anna wniosła mu w posagu pola i dom przy ulicy Błotnej²⁹. Rozejrzał się także za majątkiem w okolicy Sieradza. W 1449 r. wziął w zastaw od Piotra z Gorzuch część za 12 grzywien, w 1454 r. kupił za 100 grzywien część w Gorzuchach od Adama – syna Jana Gorzuchowskiego z Sieradza, a w 1456 r. – za 50 grzywien od Zbożka z Rakowic³⁰. Na nowe nabytki oraz dom i pola w Sieradzu, sumy zastawne na królewskiej Kawęczynce, przeniósł w 1456 r. oprawę żony, czyli 100 grzywien³¹. Rozbudował też kompleks wokół Rogaczewa. W 1443 r. kupił za 100 grzywien część Olbrachcic od Świętosława z Goluchovic³². Kiedy w 1457 r. jego syn Stanisław zapisywał żonie Łazarii z Borzykowej 300 grzywien oprawy, jako swoją własność wymienił Rogaczew, Gorzuchy, Olbrachcice, Ulesie, Ciężkowice i Borowce³³. W 1452 r. kupił od Stanisława z Buczka za 100 grzywien Wolę Buczkowską, którą dostała

²⁵ SG, ks. 8, s. 442.

²⁶ SZ, ks. 11, k. 79v, 91, 131v; SzZ, ks. 4, s. 209.

²⁷ *Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1888, s. 295, nr 11; J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*, Toruń 1969, s. 112–114.

²⁸ S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. II, Poznań 1928, s. 72.

²⁹ SG, ks. 10, s. 387; U. Sowina, *Układ przestrzenny...*, s. 97–98.

³⁰ SG, ks. 9, s. 853; ks. 11, s. 91, 617.

³¹ SG, ks. 11, s. 608.

³² SG, ks. 8, s. 166.

³³ SG, ks. 11, s. 774.

w posagu córka Dorota³⁴. W sumie zgromadził więc niemały majątek, nawet jeśli w większości były to części. Warto przypomnieć, że wszystkie inwestycje poczynił w czasie sprawowania urzędu rządcy sieradzkiego. Rozmach inwestycyjny wskazuje pośrednio na dochodowość samego urzędu.

Jan zmarł przed 18 lipca 1457 r. Anna wyszła ponownie za mąż za Jakuba z Barczewa – syna Mszczuja. Drugi jej mąż związany był także z sądownictwem grodzkim Koniecpolskiego. W 1472 r. Anna sprzedała Mikołajowi Kotkowi Swędzieniewskiemu część pola w Sieradzu, położonego koło pola mnichów (dominikanów). W 1488 r. sprzedała dom przy ulicy Grodzkiej za wilczą szubę i 13 łokci haraszu (jedwabiu), czyli za 10 grzywien³⁵.

Niewiele wiemy o pomocnikach Jana. Prawdopodobnie w wykonywaniu funkcji pomagali mu dwaj szlachcice określani jako jego *familiares*: Jan Uleski oraz Mikołaj Grad. Ten ostatni za wieloletnie usługi oddane Janowi otrzymał od jego syna część sołectwa we wsi królewskiej Sucha³⁶.

Czwartą osobą częściej występującą na posiedzeniach sądów w 1443 r. był **Jakub z Pągowa** (odnotowany 17 razy). Dwukrotnie przewodniczył sesjom: 11 listopada 1443 i 16 września 1444 r. Prawdopodobnie pochodził z Pągowa należącego w części do Rokszyc³⁷.

Inne osoby pojawiły się w 1443 r. już rzadziej i najczęściej w roli asesorów. Jakub z Wilczkowic, Mikołaj Konopnicki zasiadali w składzie sądu 9-krotnie, Maciej z Małkowa – 8 razy, Jakub z Barczewa i Jan z Podłęzyc – 7 razy, po 6 razy – Waław Zadzimski, Jakub Krokocki i Jakub Kamionacki, po 5 – Stanisław z Czartek i Jan Karaś z Sikucina. Należy tu zwrócić uwagę, że wymienione w 1443 r. osoby zasiadające w grodzie, nie występowały wcześniej w tym charakterze za poprzedników Koniecpolskiego. Zmiana starosty łączyła się zatem nie tylko z wymianą personelu grodu, ale także składu asesorskiego. Oznacza to, że dobór asesorów zależał także od sędziego grodzkiego.

Wpływ Andrzeja ze Zduńskiej Woli na obsadę zastępstw na urządzie sędziego grodzkiego obserwujemy także w latach, gdy Koniecpolski powrócił już do Polski i częściej pojawiał się w Sieradzu. Niewątpliwie z jego poręczenia sędziami zostali Jan z Kawęczyna (29 czerwca 1444 r.) i Kanimir ze Stęszyc (14 stycznia 1452 r.) wywodzący się z najbliższego sąsiedztwa Zduńskiej Woli³⁸. Dobrym znajomym Andrzeja był burmistrz Sieradza Jan

³⁴ SG, ks. 10, s. 655; ks. 13, s. 32.

³⁵ SG, ks. 17, s. 592; ks. 25, s. 157.

³⁶ SG, ks. 11, s. 551; ks. 12, s. 31.

³⁷ SG, ks. 8, s. 194, 405. Jakuba Pągowskiego nie można jednak utożsamiać z Jakubem – synem Mszczuja, gdyż ten pisał się z Rokszyc. Ponadto występował także jako asesor, często wspólnie z Jakubem z Pągowa. Dalsza kariera Jakuba z Rokszyc – zob. *Urzędnicy...*, nr B 212, B 226.

³⁸ SG, ks. 8, s. 343; ks. 10, s. 661.

Noskowski – poświadczony jako sędzia grodzki 21 września 1444, 14 czerwca 1447, 3 lipca 1451 i 23 kwietnia 1453 r. Trudno przesądzić, czy bezpośrednio z mandatu sędziego Mszczuja, czy za pośrednictwem Andrzeja zasiadał Noskowski 25 sierpnia 1449 r. *loco domini iudicis* na rokach ziemskich³⁹. Nie ulega zaś wątpliwości, iż to burgrabia ułatwił karierę swemu szwagrowi – Jakubowi z Krokocic. Siostra Jakuba – Jachna – była pierwszą żoną Andrzeja⁴⁰. Jakub jako sędzia grodzki poświadczony został 3 lutego 1444 i 12 stycznia 1445 r.⁴¹ Drugiego protektora pozyskał w osobie Mszczuja, z Rokszyc, którego zastępował w sądach sieradzkim i szadkowskim do 1450 r. Zważywszy, że Krokocki przewodniczył sądom w czasie nieobecności tak Mszczuja jak i Andrzeja, nie można wykluczyć udziału tego ostatniego w jego nominacji. Od 16 lutego 1451 r. był już komornikiem starosty Jana Koniecpolskiego i jednocześnie podkomorzego Piotra Zajączka w obu sądach⁴². Ukoronowaniem jego kariery był urząd prokuratora sieradzkiego, sprawowany w latach 1456–1477 z nominacji starosty Jakuba Koniecpolskiego⁴³. Z kolei Krokocki wciągnął do współpracy Jana Podłęskiego, którego siostra wyszła za mąż za N. z Mokrzesza, skąd pochodziła także Jadwiga – żona Jakuba. Podłęski jako przewodniczący składu sędziowskiego w Sieradzu poświadczony został 29 kwietnia i 11 maja 1444 r.⁴⁴, w następnych zaś latach, aż do śmierci w 1472 r., występował jako asesor tegoż sądu. Wielokrotnie, z reguły tuż za Andrzejem ze Zduńskiej Woli, wymieniono go jako asesora sądu ziemskiego w Sieradzu.

Kolejnego sędziego grodzkiego Świętosława z Żerosławic (poświadczony 19 czerwca 1444 r.) łączyły bliżej nieznane więzi zarówno z Andrzejem ze Zduńskiej Woli, jak i Jakubem Krokockim. W 1460 r. obaj wzięli udział w ugodzie zawartej po zabójstwie syna Świętosława; pierwszy jako arbiter, drugi jako poręczyciel⁴⁵. Jedyne w przypadku Jakuba Zagórskiego (25 maja 1444 r.) oraz Przeclawa Pomiana z Woli Rozdziałowskiej (30 stycznia 1451 r.) nie znamy klucza doboru ich na przewodniczących sądu⁴⁶. Pierwszy z nich zapewne pochodził z Zagórzyc, skąd znamy już Jarosława. Nie wiadomo jednak, czy łączyło ich jakieś pokrewieństwo. Drugi był natomiast komornikiem wojewody sieradzkiego Jaranda z Brudzewa, co najmniej od 26 lutego 1448 r., stąd może ów honor⁴⁷.

³⁹ SG, ks. 8, s. 406; ks. 9, s. 229; ks. 10, s. 527, 1019; SZ, ks. 11, k. 225v.

⁴⁰ W 1478 r. Jakub z Krokocic poręczał za swego siostrzeńca Jana, syna chorążego mniejszego sieradzkiego Andrzeja ze Zduńskiej Woli – SG, ks. 20, s. 108.

⁴¹ SG, ks. 8, s. 245, 503.

⁴² SZ, ks. 11, *passim*; SzZ, ks. 4, s. 944 i n.

⁴³ Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich, Teki Pstrokońskiego, rkps 3346, k. 44; SZ, ks. 12, k. 279.

⁴⁴ SG, ks. 8, s. 301, 305.

⁴⁵ SG, ks. 12, s. 759.

⁴⁶ SG, ks. 8, s. 315; ks. 10, s. 345.

⁴⁷ SZ, ks. 11, k. 199v.

Personel grodu sieradzkiego rekrutował się spośród szlachty siedzącej na sołectwach i wójtostwach. Przykładem może być tu rodzina sołtysów z królewskiej wsi Wąglczew koło Sieradza, znana od 1406 r. Marek z Wąglczewa był w latach 1422–1438 prokuratorem starostów sieradzkich Piotra I i Piotra II Szafranców⁴⁸. W 1431 r. kupił za 120 grzywien część wójtostwa w Warcie, który to zakup po raz kolejny świadczy o wysokiej dochodowości tej funkcji⁴⁹. Za starostwa Jana Koniecpolskiego zasiadał jako asesor w sądzie grodzkim. Kilkakrotnie poświadczony został jako *iudex commissarius* (19 lipca 1445, 5 marca 1453 r.), *iudex* (4 grudnia 1453 r.), *commissarius iudex cause infrascripte per dominum capitaneum iudex in causa hanc* (2 lutego 1451 r.), wreszcie bez tytułu, ale na pierwszym miejscu składu sędziowskiego, niewątpliwie więc przewodniczył sesji (19 lutego i 19 marca 1450)⁵⁰. Jednocześnie Marek zastępował podsędka w sądzie ziemskim (9 listopada 1450 r.)⁵¹. Z czasem zastąpił go w sądzie grodzkim jego syn – także Marek, który dosłużył się urzędu burgrabiego sieradzkiego za starosty Jukuba Koniecpolskiego⁵². Objął go po rezygnacji Andrzeja ze Zduńskiej Woli w związku z otrzymaniem przez niego urzędu ziemskiego. Po matce Świętochnie Marek odziedziczył część Sadokrzyc, umożliwiło mu to przejście z grupy sołtysów do ziemiaństwa. Wymownym tego świadectwem była sprzedaż sołectwa w Wąglczewie w 1474 r. za 150 grzywien Mikołajowi Kaczyńskiemu z Wysokiego Tądowa i kupno Łubnej⁵³. Żona jego Małgorzata – siostra stryjeczna Mikołaja Swędzieniewskiego, sołtysa królewskiej wsi Trzebiczna – dostała w 1478 r. zapis 200 grzywien na połowie dóbr w Łubnej. Marek pisał się jeszcze jako Wąglczewski z Łubnej, ale jego syn Jerzy zwany Markiem, i wnuk Jan, z przydomkiem Marek, nosili już nazwisko Łubieński⁵⁴.

W sumie przez sąd grodzki w Sieradzu za starosty Jana Koniecpolskiego przewinęło się 19 osób, które przyjęły na siebie obowiązki sędziego. Rekrutowali się oni z bardzo różnorodnych środowisk. Byli wśród nich potomkowie urzędników ziemskich, którzy przez służbę u starosty zaskarbiali sobie jego protekcję w późniejszych staraniach o urzędy ziemskie. Z tej grupy wywodził się burgrabia i sędzia Andrzej ze Zduńskiej Woli oraz prokurator Jan Rogaczewski. Wokół nich z kolei gromadził się krąg szlacheckiej klienteli, którą tworzyli sąsiedzi, ale często także powinowaci.

⁴⁸ SG, ks. 1, s. 33; ks. 4, s. 621; SZ, ks. 10, k. 214–215.

⁴⁹ SG, ks. 6, k. 316v.

⁵⁰ SG, ks. 8, s. 665; ks. 10, s. 82, 104, 353, 528, 963, 1139.

⁵¹ SZ, ks. 11, k. 268.

⁵² Poświadczony z tą funkcją 25 czerwca 1456 r. – SG, ks. 11, s. 679.

⁵³ SG, ks. 17, s. 738, 760–762.

⁵⁴ SG, ks. 20, s. 128; SZ, ks. 13, k. 198v; AGAD, Księgi grodzkie sieradzkie. Inskrypcje, ks. 2, k. 20; ks. 6, k. 146v–147.

Udział w sądownictwie zapewniał im niemalże dochody – jak świadczą o tym inwestycje, podejmowane w czasie lub po zakończeniu urzędowania. W nielicznych przypadkach służba w grodzie stała się profesją rodzinną. Sprzyjało temu dziedziczenie starostwa sieradzkiego przez synów Jana Koniecpolskiego.

6. W okresie sprawowania urzędu starosty przez Jana Koniecpolskiego, w sądzie grodzkim zasiadały jako asesorowie co najmniej 324 osoby, pochodzące ze 153 miejscowości położonych w ziemi sieradzkiej, głównie w powiatach sieradzkim i szadzkowskim. Rolę tę wypełniały osoby należące do otoczenia starosty, burgrabiego i rządcy. Świadczy o tym liczba ich wystąpień w różnych sądach, bez związku z własnymi sprawami. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby, które pojawiały się na sądach w określonym celu. Przekrój społeczny tej grupy jest niezwykle zróżnicowany. Zasiadali w sądach urzędnicy innych ziem, jak pisarz kaliski Janusz z Tuliszkowa (25 listopada 1444, 16 kwietnia 1453 r.)⁵⁵, szwagier Przedbora z Koniecpola, brata starosty, ale także mieszczanie z Sieradza: Michał (18 stycznia 1443 r.), Jan (4 marca 1443 r.), Mikołaj Łysy (26 października i 30 listopada 1444 r.), Gerard (2 czerwca 1445 r.)⁵⁶. Było kilku asesorów duchownych: Maciej pleban w Buczku (24 czerwca 1443 r.), Jan – w Brzeźniu, Mikołaj – w Charłupi (16 września 1444 r.), Michał – w Małyniu (15 lutego 1445 r.)⁵⁷. Nieliczną grupę stanowiła szlachta mieszkająca w mieście, do której należeli wójtowie Jan Pierkula – lutomiński, Jarosław Kotowski – uniejowski, Mikołaj Szeliga z Janowic – sieradzki i Michał Sromotny z Sieradza⁵⁸. Do najliczniejszej grupy asesorów należała szlachta posiadająca dobra niedaleko Sieradza – zarówno średniozamożna, jak i drobna. Tę ostatnią sprowadzała do miasta nadzieja zwrócenia na siebie uwagi możnych i szansy na poprawę tą drogą swego losu.

⁵⁵ SG, ks. 8, s. 442; ks. 10, s. 1010.

⁵⁶ SG, ks. 8, s. 23, 53, 424, 441, 638.

⁵⁷ SG, ks. 8, s. 116, 405, 540.

⁵⁸ SG, ks. 8, s. 46, 55, 116, 305; ks. 9, s. 853; ks. 10, s. 963; U. Sowina, *Układ przestrzenny...*, s. 183, 185, 194, 199.